

УДК 327(44+6)

Т. Є. Богданова, О. О. Калачова

АФРИКАНСЬКА ПОЛІТИКА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Розглянуто африканську політику Великобританії за часів уряду Д. Кемерона. Визначено партнерів Великобританії в Африці, окреслено головні напрями співпраці з країнами Північної та Субсахарської Африки.

Ключові слова: африканська політика Великобританії, «Арабська весна», Субсахарська Африка, політика Д. Кемерона.

Рассмотрено африканскую политику Великобритании в период правительства Д. Кэмерона. Определены партнеры Великобритании в Африке, обозначены главные направления сотрудничества со странами Северной и Субсахарской Африки.

Ключевые слова: африканская политика Великобритании, «Арабская весна», Субсахарская Африка, политика Д. Кэмерона

The authors set the goals of the paper to clarify the place of North and Sub-Saharan Africa in the foreign policy of Great Britain during the Cameron's cabinet, to highlight its key aspects and to identify key partners of United Kingdom in Africa.

It is shown that Great Britain does not forget about Africa's problems and makes efforts in solving the problems of poverty, piracy and terrorism. The United Kingdom pays great attention to the various aid and development programs on the continent, especially acting within the G8, the European Union, the Commonwealth of the Nations and other organizations and forums.

Special attention is paid to the fact that Africa is a vast field of opportunities for the UK in its striving to return to the policy of «global engagement» in world affairs. Through eager activity on the continent, Britain confirms its status as a world power with a wide range of interests far beyond its borders.

The number of UK's partners among African countries is not limited to the member countries of the Commonwealth of Nations, but the closest cooperation between countries is presented within this formation. The main partners of Great Britain are South Africa, Nigeria and Egypt. The state has the most strained relations with Zimbabwe, DRC and Eritrea. In 2011 Cameron's cabinet created Arab Partnership and Regional Programme in the Middle East and North Africa 2012-2015. UK support will help extend business services, provide with microloans, create up to 39,000 new jobs, ensure the international financial institutions and the EU provide an effective package of support for countries in transition.

It is concluded that Sub-Saharan Africa occupies a significant place in modern British foreign policy. The United Kingdom has repeatedly placed emphasis on the considerable potential of the continent and the pragmatic interests of current government.

Taking into the consideration the rapid development among African countries and priorities of the British government, it is expected a positive trend in relations between the UK and Africa.

Keywords: African policy of Great Britain, «Arab Spring», Sub-Saharan Africa, D. Cameron's policy.

Африканський континент завжди знаходився в центрі уваги зовнішньої політики Великобританії, хоча на різних етапах це проявлялося з різною інтенсивністю. Об'єднуючим фактором виступало не тільки спільне імперське минуле, а й більш прагматичні інтереси, зокрема у сфері торгівлі. Вчорашні колонії, що стали незалежними державами протягом другої половини ХХ століття, створили потужну основу для співпраці з колишньою метрополією на рівноправних умовах, до того ж Великобританія прагне поширити свій вплив і серед інших країн континенту (Мозамбик, Руанда, Сенегал). Враховуючи стрімкий розвиток серед африканських країн, як відзначають експерти, а також пріоритети британського уряду, направлені на зростання і процвітання, можна очікувати лише позитивних тенденцій у відносинах Великобританії і країн Африки.

Африканська політика Великобританії привертала увагу переважно зарубіжних дослідників, але, на жаль залишилась поза увагою вітчизняних фахівців. Слід відмітити праці британських науковців Т. Кагілла [8] і Г. Каммінга [9], присвячені аналізу еволюції африканської політики Сполученого Королівства в постбіполярну добу. Звертають на себе увагу праці російських

дослідниць з Інституту Африки РАН О. Кулькової [2] та Е. Лебедевої [3]. М. Мінаєвим [5] та О. Терентєвим [6] здійснений аналіз пріоритетів зовнішньої політики коаліційного кабінету Д. Кемерона. Недостатній рівень дослідженості африканської політики кабінету Д. Кемерона пояснюється ще й процесом її активного розвитку.

Мета нашої роботи полягає у з'ясуванні місця Африки в зовнішній політиці Великобританії за прем'єрства Д. Кемерона, висвітленні ключових аспектів британської політики щодо країн Північної та Субсахарської Африки, визначенні головних партнерів Великобританії в Африці.

З 1997 р. розпочався новий етап у відносинах Великобританії з країнами африканського континенту. Лейбористський уряд Тоні Блера розглядає Африку як один з пріоритетних напрямів зовнішньої політики держави. До цього Лондон цікавили хіба що міжнародні зіткнення із Зімбабве та питання апартеїду в Південно-Африканській Республіці. Пріоритетність африканської політики уряду Т. Блера проявлялася у створенні нових структур, що займалися розв'язанням африканських проблем, зокрема Департаменту міжнародного розвитку, Комісії для Африки, а також у роботі в рамках міжнародних організацій та форумів з метою допомоги Африці. Вагомий внесок у вирішенні конфліктів на теренах Африки зробив створений Т. Блером Пул з попередження конфліктів (Conflict Pool). Важливим елементом африканської політики лейбористського кабінету став її економічний вимір, який набув проявів у збільшенні обсягів допомоги африканським країнам, списанні боргів, створенні сприятливих умов для доступу африканських товарів на міжнародні ринки [1, с.35-36].

Така політика лейбористського уряду створила високу планку для його наступників. Коаліційний уряд Консервативної партії і Партії ліберальних демократів, що прийшов до влади у Великобританії в травні 2010 року, не має права нівелювати досягнення лейбористів, а навпаки, зобов'язаний хоча б підтримувати рівень відносин, що склався. Прем'єр-міністр Девід Кемерон не приховує свого прагнення змінити британський зовнішньополітичний курс відповідно до пріоритетів свого кабінету. В рамках політики «глобального залучення», що ґрунтується на участі у вирішенні глобальних світових проблем, консерватори закликають повернутися до споконвічної британської зовнішньої політики, що виходить далеко за межі Європи [5].

Одним із засобів досягнення цієї мети можна розглядати діяльність у рамках Співдружності націй, що об'єднує колишні британські колонії по всьому світу, серед яких африканські країни посідають не останнє місце. Саме за рахунок активної діяльності в таких міжнародних інститутах як Співдружність націй та зміцнення зв'язків з африканськими державами забезпечується глобальний статус зовнішньої політики Великобританії [3, с.97].

Проте, на відміну від своїх попередників Т. Блера і Г. Брауна, Д. Кемерон не заявляв про конкретні зобов'язання щодо питань розвитку Африки аж до запланованого візиту в ПАР та Нігерію минулого року. Сьогодні відбувається процес становлення головних імперативів британської політики щодо континенту, проте, вже зараз можна сказати, що вона відзначається більшим прагматизмом і орієнтацією на бізнес, розглядаючи Африку як ринок, що швидко розвивається і має великий потенціал [18].

Характерною особливістю сучасної африканської політики Великобританії є те, що за даним напрямом працюють два британських урядових відомства – Форін-офіс (Foreign & Commonwealth Office) та Департамент міжнародного розвитку (Department for International Development). Форін-офіс як відомство, що займається зовнішньою політикою держави, визначає головну лінію розвитку африканської політики в цілому. Діяльність Департаменту міжнародного розвитку втілюється у створенні різноманітних програм допомоги та підтримки континенту в розв'язанні глобальних проблем. Варто зазначити, що сьогодні головну роль у відносинах з континентом відіграє саме Форін-офіс, тоді як за лейбористського уряду 1997 – 2010 рр. ключовою була діяльність Департаменту [2, с.44].

Сучасна африканська політика британського уряду об'єднує два напрями, що зумовлено регіональним поділом континенту, тому можна говорити про британську політику на Близькому Сході та Північній Африці поруч із політикою щодо Субсахарської Африки. Кожен субрегіон, окрім властивих йому цивілізаційних особливостей, має свій власний набір проблем та викликів, що робить такий поділ обґрунтованим.

Інтереси Великобританії на Близькому Сході та в Північній Африці зумовлені рядом факторів, зокрема тим, що торгівля між Великобританією і регіоном перевищила позначку 30 млрд фунтів за 2011 рік, а також тим, що мільйони британських туристів щорічно обирають його для відпочинку [15]. Але, звичайно, найголовнішою подією в Африці останніх років стала «Арабська весна», або «Арабське пробудження», що сколихнула континент наприкінці 2010 – в 2011 р. Деякі експерти відзначають за Д. Кемероном головну роль у організації і проведенні місії НАТО в Лівії й описують її як особистий триумф політика [6, с.87].

За Великобританією спостерігається велика зацікавленість у справах субрегіону. Урядова

коаліція ставить одним із пріоритетів своєї роботи забезпечення миру і довгострокової безпеки та стабільності на Близькому Сході і в Північній Африці [7, р.3]. Також Британія активно просуває проблеми регіону на самітах Великої вісімки. Зокрема, на травневому саміті 2011 р. в Довілі, Франція, Д. Кемерон наголосив на тому, що Великобританія стане однією з перших країн Великої вісімки, що почне виділяти 0,7 відсотка ВВП як допомогу країнам Близького Сходу та Північної Африки до 2015 р. Велика вісімка також домовилася сприяти розвитку демократії в регіоні [12].

У рамках діяльності Департаменту міжнародного розвитку також здійснюється активна робота із проблем регіону, довгострокове бачення якого ґрунтується на основі відкритого, демократичного суспільства. Департамент ставить перед собою мету допомогти країнам Близького Сходу та Північної Африки в наданні ефективної відповіді на виклики «Арабської весни» в рамках Великої вісімки, Європейського Союзу та інших міжнародних та фінансових інститутів. Для досягнення цієї мети уряд Великобританії виділив 110 млн фунтів програмі «Арабського партнерства» (Arab Partnership), створеній у 2011 р. об'єднаній ініціативі Форін-офісу та Департаменту міжнародного розвитку, що акцентує свою діяльність на таких країнах як Єгипет, Лівія, Марокко та Туніс, і буде підтримувати становлення багатства і стабільності в регіоні [13, р.3]. Також Департаментом запущена Регіональна програма для Близького Сходу і Північної Африки на 2012 – 2015 рр., головними цілями якої є розширення бізнес-послуг, надання мікрокредитів, створення нових робочих місць, забезпечення надання допомоги країнам Африки від міжнародних фінансових інститутів [20, р.1-2].

«Арабська весна», звичайно, є не єдиною важливою сферою британських національних інтересів на континенті. Африка, в цілому, має велике значення для Великобританії, що не раз відзначалося як Д. Кемероном, так і головою Форін-офісу В. Хейгом. Підтвердженням цьому став запланований візит прем'єр-міністра Великобританії до країн Субсахарської Африки, зокрема, ПАР та Нігерії, в липні 2011 року. У ПАР Д. Кемерон підтвердив своє зобов'язання подвоїти товарообіг між країнами до 2015 р. У Нігерії він пообіцяв розвивати економічне зростання за допомогою приватного підприємництва і торгівлі. Під час турне британські урядовці та бізнесмени закликали місцеву політичну та бізнес-еліту звернути увагу на нові можливості двосторонньої співпраці. За оцінками аналітиків, це турне стало визначним моментом у становленні британської політики щодо африканського континенту в цілому [16].

Британський політиком неодноразово заявляв, що Африка є одним з найбільш швидкозростаючих регіонів у світі. Саме Африка стала тією частиною світу, де кількість демократичних країн збільшилася у вісім разів за останні двадцять років. Саме в Африці знаходиться шість із десяти країн з найбільшими темпами зростання економіки. Британський прем'єр відзначає, що двадцять років тому мало хто міг подумати про такі перспективи для Африки, проте сьогодні зовсім нове майбутнє здається в межах досяжності [14].

Великобританія визначила пріоритети у відносинах з Африкою на південь від Сахари. Як зазначають експерти, консерватори окреслили нову концепцію співпраці з країнами Африки, що ґрунтується на принципі «торгівля, а не допомога», що замінив старий лейбористський принцип «торгівля та допомога на рівних» [10]. Причиною цього можна назвати не лише світову фінансову кризу, яка боляче вдарила по всім економікам Європи, а й певний скептицизм щодо надання допомоги Африці серед британської громадськості. Проте це не означає, що Великобританія відмовиться від попередніх зобов'язань перед Африкою, навпаки вона тримає обіцянку збільшити відрахування з ВВП до 0,7 відсотка для бідних країн континенту в наступному році. Зміниться лише напрям надання допомоги. В першу чергу, це будуть інвестування в проекти, які забезпечать розвиток доріг, Інтернету, інфраструктури, митної служби, підготовку нового покоління бізнес-лідерів, математиків і вчених. Іншими словами, Британія допомагатиме Африці розкрити свій потенціал зсередини, а торгівля і приватне підприємництво лише сприятимуть цьому процесу. Д. Кемерон заявив, що його уряд буде підтримувати розвиток Африканської зони вільної торгівлі, адже вона може збільшити ВВП на континенті до 62 млрд доларів США на рік, що на 20 млрд доларів більше, ніж річний бюджет світової допомоги Африці на південь від Сахари [14].

На урядовому рівні в цих питаннях вже досягнуто певних результатів. Одним із завдань коаліційного уряду Д. Кемерона в 2012 році було визначено розбудову процвітаючої держави, що реалізовуватиметься певною мірою й через співробітництво з країнами Африки. Зокрема, процвітання буде забезпечено шляхом подвоєння торгівлі з рядом країн, насамперед ПАР та Нігерією, підвищенням рівня міжвідомчої та міждержавної співпраці з іншими державами континенту, сприянням ініціативі вільної торгівлі в Африці [7, р.8-10].

Звичайно, в Лондоні не забувають, що Африка разом з цим має багато проблем. З цим, у першу чергу, пов'язана діяльність Департаменту міжнародного розвитку, в рамках якого діє Регіональна

програма для Африки на період 2011 – 2015 рр. У центр уваги Програми знаходиться боротьба з бідністю, реагування на стихійні лиха, конфлікти і хронічний брак продовольства, а також зміна клімату, що загрожує розвитку, часті повені та посухи, що можуть знизити врожайність сільськогосподарських культур і, можливо, змінити моделі захворювання [19]. Наприклад, у районі Африканського Рогу більше десяти мільйонів чоловік страждало від страшної посухи, можливо найсильнішої посухи за шістьдесят років. Британія через Департамент міжнародного розвитку надала значну допомогу людям, які голодують в Ефіопії та Кенії, поруч з діяльністю низки громадських благодійних фондів [11].

Ще однією глобальною проблемою в Африці, яку Великобританія відносить до сфери захисту власної національної безпеки, є проблема тероризму і піратства. На урядовому рівні закріплено положення про координацію та розширення внеску Великобританії в запобігання та врегулювання конфліктів у нестабільних державах, з акцентом на Сомалі, і попередження терористичних загроз, що виходять з Африканського Рогу. У даному напрямі Великобританія активно працює в ООН та інших міжнародних організаціях з метою створення потенціалу для боротьби з піратством на морі, в тому числі через міжнародні військово-морські зусилля. Здійснюється й оцінка ефективності програм Бюро конфліктів, що співпрацює з Департаментом міжнародного розвитку та Міністерством оборони для зміцнення стабільності в регіоні [7, р.6].

Значних результатів було досягнуто в лютому 2012 р. на саміті представників країн та організацій з питань Сомалі, який приймала Великобританія в своїй столиці. Д. Кемерон заявив, що створення реально працюючого уряду Сомалі має життєво важливе значення для майбутнього країни, і що він має працювати разом з військовими Африканського Союзу. В заключному комюніке учасники саміту заявили про підтримку влади перехідного уряду, активну підтримку діяльності Африканського Союзу і гуманітарну підтримку довгострокових потреб у Сомалі [4]. Це повністю відповідає загальному курсу Великобританії на забезпечення стабільності і попередження конфліктності в регіоні.

Як бачимо, коло інтересів Великобританії на континенті досить широке, так само як і коло партнерів. Тісно співпрацюють з нею, передусім, країни-члени Співдружності націй: Ботсвана, Гамбія, Гана, Замбія, Камерун, Кенія, Лесото, Маврикій, Малаві, Мозамбік, Намібія, Нігерія, ПАР, Руанда, Свазіленд, Сейшельські острови, Сьєрра-Леоне, Танзанія, Уганда. Сполучене Королівство сприяє демократичній трансформації африканських країн, допомагає диверсифікувати їх економіку, вирішувати гуманітарні проблеми, бере участь у врегулюванні внутрішніх конфліктів (Сьєрра-Леоне, Судан). Сьогодні Лондон прагне приділяти більше уваги двосторонній співпраці, розвитку прямих зв'язків з такими державами, як Південна Африка, Нігерія, Кенія та Єгипет. У загальному курсі своєї зовнішньої політики Великобританія поставила перед собою мету сприяти реформі Ради безпеки ООН шляхом розширення кола постійного представництва за рахунок країн Африки поруч з Японією, Німеччиною, Бразилією та Індією [7, р.3].

Характерним можна назвати і той факт, що інколи інтереси Великобританії на континенті розглядають з точки зору її колоніальної провини, а спроби посилення взаємодії як неоколоніалізм. Проте, британський уряд прагне до викорінення таких стереотипів, наголошуючи, що відносини між Африкою та Великобританією набувають рис нового і рівноправного партнерства на фоні спільного минулого [22]. Існує також цілком позитивне ставлення до демократичних змін та самовизначення націй на континенті, зокрема, Вільям Хейг вітав проголошення незалежності Південним Суданом у липні 2011 року. Це стало виконанням надій і мрій восьми з половиною мільйонів чоловік, хоча і ознаменувало початок нелегкої боротьби молодій державі з економічними та політичними наслідками довгого шляху до незалежності [11].

Найбільш проблемними є відносини Великобританії із Зімбабве. Британський уряд вважає президента цієї країни Роберта Мугабе недемократичним, що, однак, не знижує його популярності на континенті [21]. Також напруженими є відносини з Демократичною Республікою Конго та Еритреєю внаслідок численних порушень прав людини, розробки зброї масового знищення та політичної нестабільності, щодо яких британським урядом запроваджено ряд ембарго та економічних обмежень [17].

Підсумовуючи викладене вище, відзначимо:

- африканський континент посідає значне місце в сучасній зовнішній політиці Великобританії, що зумовлено не тільки високою планкою, яку поставив попередній лейбористський уряд Т. Блера, але й чисто прагматичними інтересами діючого кабінету, зокрема, в сфері торгівлі. Великобританія неодноразово наголошувала на значному потенціалі континенту і низці сприятливих можливостей для бізнесу;
- звичайно Великобританія не забуває про проблеми, пов'язані з Африкою. Вона докладає серйозних зусиль у розв'язанні проблеми бідності, конфліктів, піратства та тероризму,

приділяє велику увагу питанням допомоги і роботі різних програм розвитку на континенті, діючи в рамках Великої вісімки, Європейського Союзу, Співдружності націй та інших організацій та форумів;

- Африка є широким полем можливостей для Великобританії в її прагненні повернутися до політики «глобального залучення» у світові справи. Завдяки активній діяльності на континенті вона підтверджує свій статус світової держави з широким колом інтересів далеко поза її межами;
- африканський вектор зовнішньої політики Великобританії умовно об'єднує політику щодо країн Близького Сходу та Північної Африки та політику щодо Африки на Південь від Сахари. Цивілізаційні відмінності двох субрегіонів і низка характерним їм проблем зумовила такий поділ;
- коло партнерів серед африканських держав зовсім не обмежується країнами-членами Співдружності націй, проте саме в рамках цього утворення існує найтісніша співпраця. Головними партнерами для Великобританії залишаються ПАР, Нігерія, Єгипет, а найбільш напружені відносини держава має з Зімбабве, ДРК та Еритреєю.

Бібліографічні посилання

1. Кулькова О. С. Политика Лондона в Африке: от Блэра к Брауну / О. С. Кулькова // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 9. – С. 35-40.
2. Кулькова О. С. Африканская политика Великобритании при правительстве Д. Кэмерона (2010 – 2012 гг.) / О. С. Кулькова // Проблемы изучения Африки в России и за рубежом: Материалы XI школы молодых африканистов России. – Казань, 2012. – С. 44-46.
3. Лебедева Э. Е. Африка южнее Сахары в перипетиях мировой политики / Э. Е. Лебедева // Азия и Африка в современной мировой политике. Сборник статей. – М.: ИМЭМО РАН, 2012. – С. 96-112.
4. Лондонский саммит поддержал борьбу Сомали с терроризмом [Электронный ресурс] // BBC. – 2012. – 24 февраля. – Режим доступа: http://www.bbc.co.uk/russian/international/2012/02/120223_london_conference_somali.shtml
5. Минаев М. В. Легитимация лидерства. Внешнеполитическая стратегия кабинета Кэмерона / М. В. Минаев [Электронный ресурс] // Политический журнал. – Режим доступа: <http://www.politjournal.ru/index.php?action=Articles&dirid=40&tek=8803&issue=231>
6. Терентьев А. А. Британия Дэвида Камерона / А. А. Терентьев // Мировая экономика и международные отношения. – 2012. – № 1. – С. 81-88.
7. Business Plan 2012-2015. Foreign & Commonwealth Office [Электронный ресурс] // The official site of the British Prime Minister's Office. – 2012. – May 31. – Режим доступа: <http://www.number10.gov.uk/wp-content/uploads/2012/05/FCO-2012-Business-Plan1.pdf>
8. Cargill T. More with less: Trend in UK diplomatic engagement in Sub-Saharan Africa / T. Cargill [Электронный ресурс] // Chatham House. Africa Programme Paper: AFP PP. – 2011/03. – May 2011. – Режим доступа: http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/19366_0511pp_cargill.pdf
9. Cumming G. D. UK African policy in the Post-Cold War Era: From Realpolitik to Moralpolitik? / G. D. Cumming // Commonwealth & Comparative Politics. – Volume 42. Issue 1. – 2004. – P. 106-128.
10. Chitiyo K. Europe needs Africa. Who'd have thought it? / K. Chitiyo [Электронный ресурс] // The Guardian. – 2011. – July 20. – Режим доступа: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/jul/20/europe-africa-david-cameron-trade>
11. Foreign Secretary's video blog: Why the Horn of Africa matters to the UK [Электронный ресурс] // Foreign & Commonwealth Office website. – 2011. – July 15. – Режим доступа: <http://blogs.fco.gov.uk/williamhague/2011/07/15/foreign-secretarys-video-blog-why-the-horn-of-africa-matters-to-the-uk/>
12. North Africa and Middle East dominate G8 talks [Электронный ресурс] // The official site of the British Prime Minister's Office. – 2011. – May 27. – Режим доступа: <http://www.number10.gov.uk/news/north-africa-and-middle-east-dominate-g8-talks/>
13. Operational Plan 2012-2015 DFID MENAD Regional Team [Электронный ресурс] // Department for International Development website. – 2012. – Режим доступа: <http://www.dfid.gov.uk/Documents/publications/op/reg-prog-mena-2012.pdf>
14. PM's speech on aid, trade and democracy [Электронный ресурс] // The official site of the British Prime Minister's Office. – 2011. – July 19. – Режим доступа: <http://www.number10.gov.uk/news/pms-speech-on-aid-trade-and-democracy/>

15. Policy. Working for peace and long-term stability in the Middle East and North Africa [Електронний ресурс] // HM Government website. – 2012. – December 12. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/policies/working-for-peace-and-long-term-stability-in-the-middle-east-and-north-africa>
16. Rowan D. Why David Cameron wants you in Africa / D. Rowan [Електронний ресурс] // The Wired magazine. – 2011. – August 5. – Режим доступу: <http://www.wired.co.uk/news/archive/2011-08/05/why-david-cameron-wants-you-in-africa?page=all>
17. Sanctions, embargoes and restrictions [Електронний ресурс] // HM Government website. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/sanctions-embargoes-and-restrictions>
18. Smith P. UK/Africa: The ties that bind us / P. Smith [Електронний ресурс] // The Africa Report. – 2011. – July 28. – Режим доступу: <http://www.theafricareport.com/201107285167972/sectors/ukafrica-the-ties-that-bind-us-5167972.html>
19. Summary of DFID's Regional Programme in Africa 2011-2015 [Електронний ресурс] // Department for International Development website. – 2012. – Режим доступу: <http://www.dfid.gov.uk/Documents/publications1/op/afr-reg-2011-summary.pdf>
20. Summary of DFID's Regional Programme in the Middle East and North Africa 2012-2015 [Електронний ресурс] // Department for International Development website. – 2012. – Режим доступу: <http://www.dfid.gov.uk/Documents/publications1/op/reg-prog-mena-2012-summary.pdf>
21. Tendi B. M. Sub-Saharan Africa is not Egypt, William Hague / B. M. Tendi [Електронний ресурс] // The Guardian. – 2011. – March 24. – Режим доступу: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/mar/24/william-hague-sub-saharan-africa-revolution>
22. William Hague says UK must shed 'guilt' over empire [Електронний ресурс] // BBC. – 2012. – August 31. – Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-19434147>

УДК 316(075.8)

Ю. В. Борисова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

КІЛЬКІСНІ ТА ЯКІСНІ АСПЕКТИ ВИМІРЮВАННЯ В СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Акцентовано взаємозв'язок якісних і кількісних аспектів вимірювання соціальних ознак, можливість переходу з одного рівня вимірювання на інший, наведено приклади дослідницьких ситуацій, в яких такий перехід є доцільним.

Ключові слова: вимірювання, якісний і кількісний аналіз, шкала, рівні вимірювання.

Акцентируется взаимосвязь качественных и количественных аспектов измерения социальных признаков, возможность перехода с одного уровня измерения на другой, приведены примеры исследовательских ситуаций, в которых такой переход является целесообразным.

Ключевые слова: измерение, качественный и количественный анализ, шкала, уровни измерения.

Interdependence between qualitative and quantitative aspects of social indications' measuring is analyzed; preconditions of measuring level transition and concrete examples of it are observed.

Keywords: measuring, qualitative and quantitative analysis, scale, levels of measuring.

Вимірювання є універсальним пізнавальним прийомом, сутність якого полягає у встановленні відношень між об'єктами або їх властивостями. Об'єктивною основою вимірювання є те, що «будь-яка якість має певну кількісну міру» [2, с. 23]. Проблема співвідношення якісних і кількісних аспектів вимірювання є багатогранною й може розглядатися, в т.ч., в філософській, діалектичній площині, адже ж «кількісний аналіз застосовується при вивченні різноманітних форм руху матерії, але необхідною умовою його ефективності завжди є попередній якісний, змістовий аналіз явищ, що вивчаються» [4, с. 8].

У процесуальному сенсі вимірювання можна розглядати як приписування чисел певним сторонам (властивостям) об'єкта. Засобом реалізації цього процесу виступає шкала як набір визначених дослідником властивостей об'єкта і відповідних чисел, а результатом – числова